

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 75 Yıl: 2020 & Volume: 13 Issue: 75 Year: 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ALMANCADA İSİMLEŞTİRMELER (NOMINALISIERUNGEN) - TÜRKÇEDEKİ EŞDEĞERLİLİKLERİ NOMENCLATURE IN GERMAN - THEIR TURKISH EQUIVALENCE

Eyüp ZENGİN*

Öz

Almancada isimleştirme, en basit tanımı ile fiillerin ve sıfatların isme dönüştürülmesi olarak tarif edilebilir. İsimleştirme ile dilde en az çaba ilkesine göre sentaktik yapılar kısaltılarak daha kolay bir anlatım sağlanır. Bu çalışmada Almancada yan cümleler betimlendikten sonra bunların isimleştirilmesi ve Türkçedeki eşdeğerliliklerinin (Äquivalenten) ortaya konması hedeflenmiştir. Türkçe ve Almanca farklı sentaktik yapılara sahip dillerdir. Bu diller arasındaki aktarımın kolaylaştırılması, çeviri eylemine katkı sunulması açısından isimleştirme konusu önem arz etmektedir. Zira Türkçede yan cümle olup olamayacağı tartışılan fiilimsi yapıların Almancadaki eşdeğerlilikleri, bir yan cümle ya da bu yan cümlenin isimleştirilmiş şeklidir. Almancada yan cümleler isimleştirildiğinde, bunlar Türkçedeki fiilimsi yapıların eşdeğerliliği olarak daha anlaşılır ve çözümlenebilir hale gelmektedir.

Bu çalışmada isimleştirme, en basit şeklinden en karmaşık şekline doğru açıklanarak verilmiştir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için mümkün olduğunca her bir yan cümle bağlacı ve bunu karşılayan Präposition ile kurulu isimleştirmeleri açıklayan bolca örnek verilmiştir. Çalışmanın asıl alanını oluşturan yan cümlelerin isimleştirilmesi kısmında ise, Almanca yan cümle türlerinin nasıl isimleştirilebileceği açıklanmış ve bunların Türkçedeki eşdeğerlilikleri de verilerek karşılaştırma yapmak suretiyle her iki dilin yapılarının nasıl çözümlenebileceğine ışık tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İsimleştirme, Dönüşüm, Yan Cümle, Eşdeğerlilik, Bağlaç.

Abstract

The nomenclature in German can be described as the conversion of verbs and adjectives into nouns in its simplest definition. With the nomenclature, syntactic structures are shortened according to the principle of the least language effort and a simpler expression is provided. In this study, the subordinate sentences should be named after they were described in German and their equivalence in Turkish (equivalents) worked out. Turkish and German are languages with different syntactic structures. The nomenclature is important to facilitate the transfer between these languages and to contribute to the translation process. Because the German equivalence of verbal structures (equivalents) that are being discussed as to whether they can be subordinate sentences in Turkish is the subordinate sentence or the named form of this subordinate sentence. If the subordinate sentences are named in German, they become easier to understand and analyse than the equivalence of the verbal structures in Turkish.

In this study, the nomenclature is given from the simplest to the most complex. To better understand the topic, there are as many examples as possible that explain the established nomenclatures with the connection of the individual subordinate sentence and the corresponding preposition. The nomenclature part of the subordinate sentence, which forms the main field of the study, explains how the types of subordinate sentence can be named in German and how the structures of both languages are analysed by comparing their counterparts in Turkish.

Keywords: Nomenclature, Conversion, Subordinate Sentence, Equivalence, Conjunction.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü, ezengin@sakarya.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9269-6919

1.Giriş

Dil, yaşayan bir varlık olarak sürekli gelişir, kendini yeniler, ihtiyaçlara göre yeni kelimeler üretir. Bu gelişim ve değişim, özellikle kelime türetmede ortaya çıkmaktadır. Kelime türetme yollarından biri de isimleştirmedir. İsimleştirme, fiil sıfat gibi kelime türlerinin veya cümle ve yan cümle gibi sentaktik yapıların isme dönüştürülmesidir. İsimleştirmede asıl amaç, zamandan ve emekten tasarruf ilkesine göre cümlenin basite indirgenmesi ve daha kolay ifade edilebilmesidir. İsimleştirme ile cümlenin içeriği azaltılmış olur. Alman dilinde zaman içerisinde isimleştirme şeklindeki kullanımın (Nominalstil) çoğaldığı görülmektedir. Bu kullanım özellikle medyada ve uzmanlık alan metinlerinde sıkça görülmektedir.

Almancada isimleştirme (Nominalisierung) en basit tanımı ile başka türdeki bir kelimenin kök yapısında değişiklikler yaparak ve kelimeye bir takım ön ekler (Präfixe) veya son ekler (Suffixe) getirerek isme evrilmesi şeklinde açıklanabilir. İsimleştirme fiil, sıfat, partisip gibi kelimeler üzerinde yapılabilir. Bu dönüştürme işlemi, türetme (Derivation) veya dönüştürme (Konversion) şeklinde olabilir. İsimleştirme yoluyla kelimenin türü değişir ve böylece yeni bir kelime üretilmiş olur. İsimleştirme denince öncelikle akla gelen fiillerin isimleştirilmesidir. Bütün fiillerin kök ya da Infinitiv şekillerinden isimleştirmeler yapılabilir. İsimleştirme bir kelime üretme işlemidir. Ancak geniş kapsamlı yapılarda bu süreç bir taraftan fiilden isim türetme işlemi, diğer taraftan ise isme dönüştürülen yan cümle bağlaçları yerine kullanılan Präpositionlar ile bir isim grubu (Nominalphrase) oluşturma işlemidir. İsimleştirme, daha kapsamlı yapıların dönüştürülmesi anlamında, cümlelerin; yan cümlelerin isim grubuna (Nominalphrase) dönüştürülmesi işlemidir. Bu dönüştürme işlemi esas itibarı ile cümle olan bir yapının yüklemine isme ya da isim grubuna dönüştürülmesidir.

Bizim bu çalışmada asıl üzerinde duracağımız husus, Almancadaki yan cümlelerin isimleştirilmesi işlemidir. Bu isimleştirme şekli, sentaktik yapıların basite indirgenmesi, kısaltılması, hatta daha kolay algılanabilmesi ve anlaşılması açısından önemlidir. Diğer taraftan farklı sentaktik yapılara sahip Almanca ve Türkçenin karşılaştırılabilmesi, bu yapıların her iki dilde daha anlaşılır hale getirilebilmesi, bunun da ötesinde cümle yapılarının daha kolay çözümlenebilmesi, böylece çeviri eylemine katkı sunulması ve çeviri eyleminin kolaylaştırılması anlamında önem arz etmektedir. Türkçede yan cümle olup olamayacağı tartışılan fiilimsi yapıların Almancadaki eşdeğerlilikleri (Äquivalenzen) bir yan cümle ya da bu yan cümlenin isimleştirilmiş şeklidir. Almancada yan cümleler isimleştirildiğinde, bunlar Türkçedeki fiilimsi grupların isim, sıfat, zarf ya da isim, sıfat zarf grupları türündeki daha kolay anlaşılabilir eşdeğerliliği haline getirilmiş şekilleri olmaktadır. Bu da Türkçe ve Almancadaki sentaktik yapıları daha anlaşılır bir şekilde karşılaştırmayı ve her iki dile aktarabilmeyi sağlayacaktır.

İsimleştirme, özellikle dil öğretiminde yapıların çözümlenmesi ve anlaşılması açısından oldukça önemli bir husustur. Almanca - Türkçe karşılaştırmalı dilbilgisi özelinde, Türkçedeki fiilimsi yapıların Almancadaki eşdeğerliliklerinin tespiti, aynı şekilde bunu tersi olarak Almancadaki yan cümlelerin Türkçedeki eşdeğerliliği olan fiilimsilerin belirlenmesi ve böylece cümle ve metin çözümlemelerine imkân sağlama, anlaşılır hale getirme ve tercüme edilebilmesine olanak sağlama açısından önem arz etmektedir. Zira yabancı dil Almanca'yı öğrenenler için Türkçedeki birçok kelime gruplarının; fiilimsilerin Almancadaki eşdeğerliliklerinin yan cümle olabileceği anlaşılabilir. Buradaki sorun hem anadil Türkçedeki fiilimsi yapıların yeterince bilinmemesi, hem de bunların eşdeğerliliği olan yan cümlelerin ve çalışma konumuzun önemli bir kısmını oluşturan bu yan cümlelerin isme dönüştürülebilmesi hususundaki bilgi eksikliğidir. Diğer taraftan İsimleştirme konusu Almanca gramer kitaplarında kapsamlı bir şekilde verilmemekte ve bu konuyu araştırmak ve öğrenmek isteyen öğrencileri bir hayli yormaktadır. İsimleştirmeler özellikle uzmanlık alan metinlerinde sıkça yer aldığı için bu yapıların çözümlenmesinde ve anlaşılmasında sorun yaşanmaktadır. Almanca öğrenenler için karmaşık bir yapı olan ve Almancaya aktarımında çeviri açısından önemli bir sorun oluşturan fiilimsi yapıların Almancaya aktarımında; A Planı olarak bunların yan cümle olarak aktarılabilmesi, B planı olarak da bu yan cümleleri isme dönüştürebileceğinin bilinmesi çeviri sürecini bir hayli kolaylaştıracaktır.

2. Kuramsal Çerçeve

İsimleştirme (Nominalisierung) üretici dönüşümsel dilbilgisi kuramının transfer modellerinden birisidir. Chomsky'nin üretici dönüşümsel dilbilgisi kuramına göre cümleler derin yapıda müstakil cümleler iken, yüzey yapıya bir takım dönüşümlerle çıkmaktadır. İsimleştirme de bir cümlenin dönüşümler sonucu yüzey yapıya isim olarak yansımalarıdır. Cümleler veya yan cümleler dönüşümler sonucu isim ya da isim

grubu şeklinde yüzey yapıda yer alırlar. İsimleştirme, asli şekli bir cümle olan ve fiili isme dönüştürülen bir isim grubu olarak da adlandırılabilir.

İsimleştirme aynı zamanda, yan cümle üzerinde yapılan bir takım dönüştürme işlemleri ile temel cümle ve yan cümleden oluşan birleşik yapının tek bir cümleye indirgenmesidir. Yan cümle isme dönüştürülerek kısaltılır ve böylece bir temel cümle içerisinde cümlenin bir ögesi olarak yer alır. Dilde en az çaba ilkesine istinaden, zamandan ve emekten tasarruf etmek için tekrarlar ve gereksiz kullanımlardan kaçınılarak birtakım kısaltmalar yapılır. Bunların daha çok cümle yapılarının değiştirilmesinde, dönüştürülmesinde ya da kısaltılmasında görebiliriz. Bunlar derin yapıdan yüzey yapıya çıkarken eksiltme, birleştirme, isimleştirme şeklinde olabilmektedir. Derin yapıda müstakil olarak var olan cümleler, yukarıda bahsedilen ilkeler doğrultusunda birleştirilebilir, kısaltılabilir veya bunların bazıları isme dönüştürülerek bir başka cümlenin bünyesinde isim ya da isim grubu olarak bu cümlenin bir ögesi olarak yer alabilirler.

3. İsimleştirme (Nominalisierung) Nedir?

İsimleştirme (Nominalisierung), en basit ifade şekliyle bir fiilin isme dönüştürülme işlemidir. Bunun tersi olan işleme, yani ismin fiile dönüştürülme işlemine ise filmleştirme (Verbalisierung) denir. Ancak bu isimleştirme fiille sınırlı değildir. Fiil dışında sıfat ve partisipler de isme dönüştürülebilmektedir. Fiil, sıfat, şahıs zamiri, zarf, Präposition, bağlaç ve ünlem gibi kelime türlerinin isim olarak kullanılmasına isimleştirme diyoruz.

Almancada isimleştirme, özü fiil ya da sıfattan türetilen bir isimden oluşan, isim grubunun özel bir şeklidir. Bussmann (2002: 470) isimleştirmeyi fiillerden ve sıfatlardan isme türetme olarak tanımlar. İsimleştirmek (nominalisieren) bir cümleyi isim grubuna çevirmektir (z.B. der Hund bellt – das Bellen des Hundes) (Duden, 2003: 1143). İsimleştirme teriminden, hem fiil ya da sıfatlardan soyut isimlerin oluşturulması süreci, hem de bu sürecin sonucunun anlaşılması gerektir. Fiillerden isim oluşturma, fiilden türemiş isim ya da fiilden türemiş isimleştirmeler olarak gösterilir. Ten Cate isimleştirmelerin özne yüklem uyumu (Kongruenz) ve zaman gibi tipik fiil (verbal) özelliklerini kaybettiklerini ve gerçek soyut fiil anlam içeriğini taşıdıklarını ifade eder (Bulgacova ve Guranda, 2012:140).

Sarı (2014: 32) çekimli fiili olması durumunda temel cümleye bağlı alt cümlenin yan cümle olduğunu ve yan cümlenin içeriğinin kısaltılmış ve isme dönüştürülmüş şekilde de ifade edilebileceğini söyler. Rollfs (1996: 209) isimleştirmeyi, “öbeklere dönüştürüldüğünde çekirdeği fiil olan bir ifadenin (cümlenin) isim öbeği, sıfat öbeği ve zarf öbeğine dönüştürülmesinden başka bir şey değildir” şeklinde tanımlamaktadır. İsimleştirme Präpositionların eylemlerden türetilen adlarla kullanılmasıyla oluşur. Präposition ve adın dışında başka cümle öğeleri de bulunabilir. Präposition ve addan oluşan Nominalisierung yan cümle biçiminde açıldığı zaman Verbalisierung yapılmış olur (Zengin, 1999: 382). Ferch (2002: 7-8) isimleştirmelerin şekil ve yapısını şu şekilde açıklayarak Andersson’dan (2002:401) aktardığı aşağıdaki örnekleri verir: “İsimleştirme, çekirdeği fiil ya da sıfattan türetilen bir isimden oluşan bir isim grubunun özel bir şeklini oluşturur.

Wir fahren ins Gebirge. unsere Fahrt ins Gebirge

Peter ist zufrieden mit dem Ergebnis. Peters Zufriedenheit mit dem Ergebnis.”

Gladysz (2014: 92) isimleştirme teriminin iki şekilde okunabileceğini ifade eder ve örnek vererek şu açıklamayı yapar: “İsimleştirme bir taraftan fiil öbeğinin isim öbeğine dönüştürülme (Transformation) işlemi, diğer taraftan bu sürecin sonucu olarak anlaşılabilir.

Verbalphrase

Nominalisierung →

Nominalphrase (Resultat der

← Verbalisierung

Nominalisierung)

dass der Junge der Mutter hilft

Hilfe des Jungen für die Mutter”

(Hentschel ve Weydt, 2003:23) kelime türetmenin (Wortbildung) bir dilde mevcut olan kelimelerin temeli üzerinden yeni kelimeler türetme işleminin bütünü olarak anlaşılması gerektiğini ifade eder ve bunun müstakil kelimeleri yeni kompleks kelimelere dönüştürerek veya müstakil kelimeleri gramatik yollarla yenilerine dönüştürülerek olacağını ifade eder.

Eğer bir metinde çok fazla sayıda isimleştirme (Nominalisierung) varsa bu durumda “Nominalstil” (isimleştirmelerin ağırlıkta yer aldığı metin biçimi)den bahsedilir. Nominalstil daha çok bilim ve uzmanlık dilinde ve medya alanındaki metinlerinde yer alır. Günlük hayatta kullanılan dildeki sözlü iletişimde ve anlatım şeklindeki metinlerde esas itibariyle “Verbalstil” (fiilli şekli) kullanılır.

4. Almancada İsimleştirme Şekilleri

Almancada isimleştirme; türetme (Derivation) ve dönüştürme (Konversion) olmak üzere iki farklı şekilde yapılabilmektedir. İsimleştirmede kelimenin şekli değişebilir. Bu değişim, dönüştürmede (Derivation) ön ek ve son eklerle dönüştürme şeklinde olabilir. Veya dönüştürme (Konversion) şeklinde, kelimenin şekli (morfolojik yapısı) değişmeden ve ekler getirilmeden yapılabilir. İsimleştirme ile kelimenin türü değişir ve böylece isimleştirme ile yeni kelimeler üretilmiş olur.

4.1. Türetme (Derivation) yoluyla İsimleştirme

Türetmede (Derivation), bir temel şekil birim (Morphem) ve kelime türetme şekil birimlerinden (Wortbildungsmorphem) oluşan iki birime dayalı bir yapı söz konusudur. Türetmede son ekler (Suffixe) ve ön ekler (Präfixe) önemli bir yer tutar. Fiil ya da sıfatlara getirilen son eklerle birçok isim türetilir. Bu türetmelerde kelime türleri, bazen de kelimelerin anlamları değişebilmektedir. Türetmede (Derivation), bir kelimedenden ön ek ya da son ek ile türetme işlemi vardır. Türetme yoluyla yeni kelimeler oluşturma, ön ek ve son ekler bakımından zengin bir dil olan Almancada önemli bir potansiyele sahiptir. Türetmede açık türetme (explizite Derivation) ve örtük türetme (implizite Derivation) olmak üzere iki farklı türetmeden bahsedebiliriz.

a) Açık/Dış Türetme (Explizite Derivation): Açık türetmede kelime türetme ekleriyle türetme yapılır. Bu türetme, ön ek veya son ek olmak üzere iki birimli bir türetmedir. Ön ek, son ek veya ikisiyle birlikte de türetme yapılabilmektedir. Son ek kelime türetmenin morfosentaktik özelliklerini belirler.

Ön Ekle Türetme: Gewitter, Gefühl, Gewölk, Gefieder, Geäst, Gezänk, Geheul, Gestöhn

Son Ekle Türetme: Schönheit, Regierung, Forderung, Wartung, Liebling, Prüfer, Lerner

Ön Ek ve Son Ekle Türetme: Begehung, Gerede, Gewitter, Gezanke, Geheule

b) Örtük/İç Bükünlü Türetme (Implizite Derivation): Örtük türetme (implizite Derivation) teriminden kısaca, kelime kökündeki vokal değişimi ("Stammalternation", Erben, 1983: 27) veya kelime sonundaki konsonantların değişimiyle oluşan kelime yapımını anlıyoruz (Kahramantürk, 1998: 50). Örtük türetme eklerle değil fiilin kök yapısındaki vokallerin değişmesiyle oluşan isimleştirmedir. gehen → Gang, zwingen → Zwang, greifen → Griff gibi. İç türetmenin en belirgin özelliği kelime kökündeki vokalde ortaya çıkan değişikliklerdir: verbieten → Verbot, ziehen → Zug, treten → Tritt, fliegen → Flug gibi.

c) Kombine Türetme (Kombinatorische Derivation): Ayrıca hem ön ek hem de son eklerle yapılan türetmeler de vardır. Bunlar kombine türetme (Kombinatorische Derivation / Zirkumfix) olarak adlandırılır. Almancanın özel bir kelime yapım örneği olarak, ön ek Ge- ile oluşturulan ve daha çok son ek -e ile kombine edilen bir terkiptir (kombinatorische Derivation, Fleischer, 1992: 46) (Kahramantürk, 1998: 50). Bunlar daha çok sürekli tekrar edilen bir eylem ismidir ve Artikeli *das'* dir. das Gepfeife, Gehauste, Geklopfte, Geläufe, Geblitzte gibi.

4.2. Dönüştürme / Evişim (Konversion) Yoluyla İsimleştirme

Dönüştürme (Konversion) en basit anlamı ile Duden'de (2003: 944) ifade edildiği gibi bir kelimenin şeklinde hiç bir değişiklik olmadan başka bir kelime türüne dönüşmesidir. Dönüştürme daha geniş anlamı ile kelimeler, kelime grupları ya da cümlelerde söz dizimsel yer değişikliği yapılarak, kelimenin kök vokalinde her hangi bir değişiklik olmadan, önek ve sonek eklenmeden kelime üretme işlemidir. Bu üretme işlemi hem düzenli hem de düzensiz fiillerin kök şekillerinden yapılabilen isimleştirmelerdir. fallen → Fall, kaufen → Kauf, befehlen → Befehl, gewinnen → Gewinn, tanzen → Tanz gibi. Fiillerin Infinitiv şekillerini isme dönüştürme en kolay isimleştirme şeklidir. Zira fiil, morfolojik hiçbir değişiklik yapılmadan isme dönüştürülebilmektedir. lernen → Lernen, lieben → Lieben, einkaufen → Einkaufen, kennen lernen → Kennenlernen gibi.

a) Partisiplerin İsme Dönüştürülmesi (Konversion von Partizipien): Fiillerin Infinitiv şekillerinden türetilen ve sıfat göreviyle kullanılan şimdiki zaman ortacı (Partizip-Präsens) isme dönüştürülebilmektedir. Bunlar sıfatlar gibi çekime tabi olan isimlerdir. Yani isim olarak kullanıldıklarında da sıfat çekim eklerini alırlar. *weinend* → die Weinende, *schlafend* → der Schlafende, *wartend* → der Wartende gibi.

Der Schlafende ist auf der Bank.

Siehst du *den Schlafenden*?

Ich habe *dem Schlafenden* geholfen.

Die Brille *des Schlafenden* ist gebrochen.

Aynı şekilde fiillerin geçmiş zaman ortacı (Partizip-Perfekt)'inden türetilen sıfatlar da isme dönüştürülebilmektedir. Bunlar da sıfatlar gibi çekime girerler. *getötet* → der Getötete, *verletzt* → die

Verletzte, verurteilt → der Verurteilte. angeklagt → der Angeklagte gibi. Geçmiş zaman ortacından isim yapma (Partizip-II-Konversion) daha çok der/die Gelehrte, Gefangene, Geschworene, Erleuchtete, Vermisste, Angestellte, Abgeordnete gibi şahıs isimlerinde görülür. Ancak bunların dışında das Geschehene, Gesagte, Verborgene Erbrochene gibi *das* Artikelli isimler de vardır (Kahramantürk, 1998: 50).

Der Getötete war ein bekannter Schriftsteller.

Der Angeklagte wurde zu einer Freiheitsstrafe von 3 Monaten verurteilt.

Der Arzt überführte *den Verletzten* in eine andere Klinik.

b) Sıfatların İsme Dönüştürülmesi (Konversion von Adjektiven): İsimleştirilen sıfatlar eğer Artikelsiz kullanılıyorsa veya eksiz bir isimden sonra geliyorsa, kural gereği bir ismin önünde kullanılan sıfat gibi sıfat çekimine tabi olurlar ve bu çekim Artikelsiz sıfat çekimidir. Ancak Artikel veya ekli kelimelerden sonra geliyorsa bu durumda Artikelli sıfat çekiminde olduğu gibi çekilirler (Duden, 2004: 271). Filler gibi sıfatlar da isme dönüştürülebilmektedir. İsmin önünde sıfat çekimine tabi olan sıfat, nitelediği ismin yerine onu temsilen isme dönüştürülerek kullanılabilir. Bu durumda nitelediği ismin Artikeli ile kullanılır ve isme dönüştürüldüğünde sıfat gibi çekime girer: die kranke Frau → die Kranke, der fremde Mann → der Fremde, der faule Student → der Faule gibi.

Die Kranke liegt auf der Krankentrage.

Siehst du die Kranke?

Wer hat der Kranken geholfen?

Die Tasche *der Kranken* ist bei der Polizeibeamtin.

4.3. Fiillerin İsimleştirilmesi

a) Fiillerin Infinitiv şekillerinin isimleştirilmesi:

sehen→ das Sehen

lernen→ das Lernen

hören→ das Hören

b) Son ekle (Suffix) İsimleştirme

fordern → Forderung

regieren→ Regierung

gründen→ Gründung

abkürzen→ Abkürzung

c) Fiilin kök yapısındaki değişimle isimleştirme (implizite Derivation)

umgehen→ Umgang

ankommen→ Ankunft

brechen→ Bruch

umziehen→ Umzug

d) Yükleçlerin (Adjektivverben) İsimleştirilmesi

krank sein→ Krankheit

reich sein→ Reichtum

Kopfschmerzen haben→ Kopfschmerzen

4.3.1.Kaynaşık Birleşik Fiillerin (Funktionsverben) İsimleştirilmesi

in Kraft treten→ das Inkrafttreten

Protokoll führen→ die Protokollführung

einen Antrag stellen→ die Antragstellung

4.3.2.Modal Yardımcı Fiillerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung von Modalverben)

können → die Fähigkeit, Die Möglichkeit, Die Erlaubnis (zu)

dürfen → die Erlaubnis (zu)

müssen → die Notwendigkeit (zu)/+Genitiv, der Zwang (zu)

4.4. Zarfların (Adverbien) İsimleştirilmesi

Der Schüler ist fleißig. der fleißige Schüler

Die Vorlesung beginnt pünktlich. der pünktliche Beginn der Vorlesung

Die Wirtschaftslage ist stabil. die Stabilität der Wirtschaftslage

die stabile Wirtschaftslage

4.5. Partisiplerin (Partizipien)İsimleştirilmesi (Partizipialattribut)

das weinende Kind das Weinende

der verletzte Mann
die gestorbene Kranke

der Verletzte
die Gestorbene

4.6. Temel Cümlelerin İsimleştirilmesi

Der Semester beginnt
Die Polizei berichtet.
Der Buchdruck wurde erfunden.
Der Wagen wurde verkauft.
Die Frau ist schön.
Der Arbeiter ist müde
Die Gäste wurden eingeladen
Das Gericht stellt Das Urteil zu.
Der Angeklagte nahm an der Sitzung teil.

der Beginn des Semesters
der Bericht der Polizei
die Erfindung des Buchdrucks
der Verkauf des Wagens
die Schönheit der Frau
die Müdigkeit des Arbeiters
die Einladung der Gäste
die Zustellung des Urteils durch das Gericht
die Teilnahme des Angeklagten an der Sitzung.

4.7. Yan Cümlelerin İsimleştirilmesi

..., weil sie müde war.
..., nachdem er angekommen ist.
..., bevor der Film beginnt.
..., während sie in der Küche arbeitet.

wegen ihrer Müdigkeit
nach seiner Ankunft
vor Beginn des Filmes
wegen ihrer Arbeit in der Küche

5. Yan Cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der Nebensätze)

İsimleştirme (Nominalisierung), daha kapsamlı sentaktik yapıların isimleştirilmesi anlamında, cümlelerin, esas itibarıyla yan cümlelerin isim grubuna (Nominalphrase) çevrilmesi işlemidir. Khadejiva (2017: 26, Akt. Polenz) İsimleştirmelerin yan cümlelerin eşdeğerliliği olan yapılar (Äquivalentstrukturen) olduğunu söyler. Bu işlem, türetme (Derivation) veya dönüştürme (Konversion) yoluyla sentaktik bir yapının yüklemine isimleştirilmesidir. Bu sentaktik yapı bir temel cümle veya bir yan cümle olabilir. Bizim bu çalışmada esas itibarıyla üzerinde durduğumuz, birleşik cümle şeklindeki sentaktik yapıların yan cümlelerinin isimleştirilerek, zamandan ve emekten tasarruf ilkesine göre bunların tek cümleye indirgenmesidir. Polenz (1984: 31) önceleri yan cümle şeklinde ifade edilen cümle içeriklerinin bugün daha çok dilde ekonomiye yönelik tasarruf amacıyla kısaltılmış ya da sıkıştırılmış olarak birleşik kelime veya isimleştirme şeklinde isim grupları olarak ifade edildiğini söyler. Khadejiva (2017: 25, Akt. Polenz) 19. Yüzyılın sonundan itibaren cümlelerin ortalama sayısına göre artık çok uzun olmadığını, bilakis kıaldığını, yan cümlelerin sayısının azaldığını, bir çok cümlelerin temel cümleye dönüştüğünü ve içerisinde isimleştirmelerin de bulunduğu kompleks isim gruplarının sayısının önlemlerle ölçüde arttığını ifade etmektedir. Bir söz dizimsel bileşenin yüklem öbeğinin nominal bir kelime oluşumuna dönüştürülmesiyle isimleştirme oluşur. Söz dizimsel bileşenden bir temel cümle -yan cümle bileşeni veya Infinitiv - Partizip yapıları anlaşılmalıdır (Fugli, 2012: 8). Temel cümle yan cümle şeklindeki birleşik cümle yapılarında bir cümle yan cümlelerin yerini almışsa bir isimleştirmeden bahsedilir. İsimleştirme operasyonunun yapısal tarafı bir cümle yan cümle olarak sınıflandırılmasıdır, fonksiyonel tarafı ise edimsöz (illokutiv) gücünün ortadan kalkmasıdır. Bunlar isimleştirmenin ortaya konması için minimal şartlardır (Lehmann, 1982: 68). Polenz (1984: 31) eskiden art arda sıralanan yan cümleler yerine bu gün öncelikle Präpositionlarla veya isim tamlaması şeklindeki yapılardan kurulu semantik birleştirmelerden oluşan isimleştirmelerin (Nominalisierungen) kullanıldığını ifade etmektedir.

Birleşik cümle yapılarında yer alan yan cümleler (Nebensätze) isimleştirilerek cümleler kısaltılır ve bazı durumlarda daha anlaşılır olması sağlanır. Almancada yapılan isimleştirme ile esas itibarıyla Türkçedeki eşdeğerliliği olan isim gruplarına ve fiilimsilere bir eşdeğerlilik olarak yaklaşım oluşur. Zira isme dönüştürülerek temel cümlelerin bir ögesi haline getirilen yan cümle yapılarının Türkçedeki eşdeğerlilikleri de bir cümle ögesi olarak isim grupları, yani fiilimsilerdir. Türkçedeki fiilimsi yapılar Almancada iki farklı şekilde ifade edilebilir:

Nachdem Sie die schriftliche Prüfung bestanden haben, können Sie an der mündlichen Prüfung teilnehmen.

(Yazılı sınavı başardıktan sonra sözlü sınava katılabilirsiniz).

yazılı sınavı *başardıktan sonra* 1. nachdem Sie die schriftliche Prüfung bestanden haben,

2. nach dem Bestehen der schriftlichen Prüfung,

Der internationale Sondergesandte Annan erkennt noch keine Hinweise darauf, dass sein Plan für eine Waffenruhe in Syrien umgesetzt wird.

(Birleşmiş milletler genel sekreteri Annan, planının Suriye'deki geçici bir ateşkes sağlanması için uygulamaya konacağı hususunda bir ipucu vermemiştir).

“dass sein Plan für eine Waffenruhe in Syrien umgesetzt wird” (planının Suriye'deki geçici bir ateşkes sağlanması için uygulamaya konacağı hususunda) yan cümlesi bir cümle ögesi görevindedir ve bir isim grubuna (isim-fiil) dönüştürülebilir:

Der internationale Sondergesandte Annan erkennt noch keine Hinweise *auf die Umsetzung seines Planes für eine Waffenruhe in Syrien* (Fugli, 2012: 9).

Burada, Almancada iki farklı şekilde (yan cümle ve bu yan cümlenin isimleştirilmiş şekli) karşımıza çıkan bu yapının, Türkçede tek bir eşdeğerliliğinin (isim-fiil) olduğunu görüyoruz.

5.1. Yan Cümlelerin İsimleştirme Kuralları

Yan cümlelerin isimleştirilmesinde, yan cümlenin fiilinin isme dönüştürülmesi söz konusudur. Yan cümlenin fiili salt bir fiil ya da fiillerden (asıl fiil ve yardımcı fiiller) oluşacağı gibi kaynaşmış birleşik fiiller (Funktionsverben) ve yüklec (adjektiv + sein, Nomen + sein) şeklindeki yapılardan da oluşabilir. Bu isimleştirmeler, dönüştürme (Konversion) ya da türetmede (Derivation) şeklinde olabilir

Verbal ifadelerin isme dönüştürülmesinde, fiiller, sıfatlar ve kaynaşmış birleşik fiiller isimleştirilir. Bu isimleştirmede dönüşüm şu şekilde gerçekleşir: bestehen → das Bestehen, regieren → die Regierung, brechen → der Bruch, regieren → die Regierung, erfunden worden war → die Erfindung, zum Ausdruck bringen → der Ausdruck, einen Beweis führen → die Beweisführung, krank sein → Krankheit, Kopfschmerzen haben → Kopfschmerzen.

Farklı değerdeki fiillerle kullanılan Präposition grupları (edat grupları) (Präpositionalgruppen) isimleştirilmesi durumunda birlikte kullanıldığı Präposition ile tamlama oluşturur:

Man wartet *auf* den Beginn des Spiels. – das Warten *auf* den Beginn des Spiels

(Oyunun başlaması bekleniyor. - oyunun başlamasını bekleme)

Sie feilschen um einen günstigen Preis. – das Feilschen um einen günstigen Preis.

(Uygun bir fiyat pazarlığı yapıyorlar. - uygun bir fiyat pazarlığı).

Sie lagern *auf/*neben dem Rasen – das Lagern *auf/*neben dem Rasen.

(Çimin üzerinde/yanında kamp yapıyorlar. - çimin üzerinde/yanında kamp) (Duden, 1998:426).

Sadece ilgi haline (Genitiv) uygun olan fiillerin isimleştirilmesi eşdeğerdeki semantik görevlerin ve bir Präposition ile yapılan tamlamanın kodlanmasında görev üstlenir. Ancak bir Präposition seçimi için geçerli olan belirli bir kural yoktur. Örneğin “bedürfen” fiilinin isimleştirilmesi “Bedürfnis nach” ve “Bedarf an/nach/vor” şeklinde olabilir. Ancak “gedenken” fiilinin “Gedenke an” şeklinde, Preaposition’u kesin olarak “denken an” fiiline dayanan isimleştirilme şekli vardır (Eisenberg, 2013: 265).

İsimleştirmede yan cümlenin bağlacı (Konjunktion) yerine kullanılacak Präposition tespit edilir. Ancak *dass* bağlacı ile kurulacak yan cümlelerde ve zu Infinitiv cümlelerinde bir Präposition kullanılmaz.

seitdem → seit

indem → durch

nachdem → nach

als → bei

Yan cümlenin nesnesi (Akkusativobjekt) bu cümle isimleştirildiğinde oluşacak isim tamlamasının tamlayanına dönüşür.

Als der Arzt den Patienten untersuchte, stellte er andere Krankheiten fest.

Bei der Untersuchung des Patienten stellte der Arzt andere Krankheiten fest.
Yükleçler (Adjektiv + sein / Nomen + haben) isimleştirilirken, *sein* fiili ile kullanılan sıfat yerine sıfattan türetilen isim, *haben* fiili ile kullanılan isim yerine ise ismin bizzat kendisi kullanılır.
Obwohl er *aufmerksam* ist, kann er den Lehrer nicht verstehen.
Trotz seiner *Aufmerksamkeit* kann er den Lehrer nicht verstehen.
(Dikkatli olmasına rağmen öğretmeni anlayamıyor, - Dikkatine rağmen öğretmeni anlayamıyor).
Weil er *Kopfschmerzen* hat, nimmt er eine Aspirin-tablette ein.
Wegen seines *Kopfschmerzens* nimmt er eine Aspirin-tablette ein.
(Başı ağrıdığı için bir aspirin tableti aldı. – Baş ağrısı nedeniyle bir aspirin tableti aldı)
Temel cümlelerin öznesi ile yan cümlelerin öznesi aynı ise, isme dönüştürülen yan cümlelerin öznesi düşer. Birleşik cümle tek bir cümleye indirgeneceğinden özne de tek olacaktır.
Nachdem er *gefrühstückt* hatte, las er die Zeitungen und Zeitschriften.
Nach dem Frühstück las er die Zeitungen und Zeitschriften.
(Kahvaltı yaptıktan sonra gazeteleri ve dergileri okudu. – Kahvaltıdan sonra gazeteleri ve dergileri okudu).

Tablo: 1 İsimleştirmede Bağlaç Yerine Kullanılan Präpositionlar

YAN CÜMLE (NEBENSATZ)	İSİM GRUPLARI (NOMINALE GRUPPE)
BAĞLAÇLAR (KONJUNKTIONEN)	PRÄPOSITIONEN
weil, da (damit), zumal,	wegen, halber, dank, infolge, aufgrund, angesichts, aus
weil, da, darauf, dass, sobald	auf
während, solange, wenn	während, bei
bevor, ehe, davor, dass	vor
wenn, falls, als, sobald, sofern	bei, im Fall
nachdem, wie, sowie, sobald,	nach
als, indem, dadurch dass, damit, dass	mit
obwohl, obgleich, obschon, obzwar, wenn auch, wengleich...	trotz, ungeachtet
indem, dadurch dass	durch
indem, darin, dass	in
ohne dass, ohne ... zu	ohne
indem, ohne dass, dadurch dass	unter
damit, so dass, um ... zu	zu
weil, da, daraus dass, daraus wie	aus
anstatt dass, anstatt ... zu	anstatt, statt, anstelle
außer dass	außer, neben
weil, da, dadurch dass	infolge (wegen)
darauf dass, (weil, da)	auf
indem, dadurch dass	durch, mit, mittels (an Hand, mit Hilfe)
seit, seitdem	seit
darüber dass	darüber
bis	bis zu
sooft	immer bei
wie	laut, nach, zufolge, gemäß
je nachdem	je nach
Dass-Satz: Es freut mich, <i>dass du mich besuchst</i> . Er ärgert sich darüber, <i>dass sein Sohn faul ist</i> . Ich empfehle dir, <i>dieses Buch zu lesen</i> .	<i>Dein Besuch</i> freut mich. Er ärgert sich über die Faulheit seines Sohnes. Das Lesen dieses Buches empfehle ich dir.
Relativsatz: Das Kind, <i>das im Garten spielt</i>	Der <i>im Garten spielende</i> Kind
Der Reisende, <i>der verletzt wurde</i>	Der <i>verletzte</i> Reisende
Der Reisepass, <i>der kontrolliert werden soll/muss/kann</i>	Der <i>zu kontrollierende</i> Reisepass
Die Lebensmittel, <i>die man einkaufen sollte</i>	Die <i>einzukaufenden</i> Lebensmittel

5.2. Yan Cümle Türlerinin İsimleştirilmesi

5.2.1. Sonuç Bildiren Yan cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der konsekutiven Nebensätze)

Sonuç Bildiren Yan cümleler (konsekutive Nebensätze) ---so dass, ... so, dass, so (dermaßen/derartig)..., dass, solch -(derartig-) ..., dass, als dass bağlaçlarıyla temel cümleye bağlanan yancümlelerdir. Bu yan cümleler, daha önce gelişen olaydan ortaya çıkan sonucu bildirir. Burada tasarlanan şey değil de olayın gerçek sonucu söz konusudur. Bu yan cümleler *infolge* (+ Genitiv) veya *infolge von* (+ Dativ) Präpositionları ile oluşturulacak, Türkçede edat grubu (Präpositionalphrase) diyebileceğimiz kelime grubuna dönüştürülerek isimleştirilebilirler.

Der Sturm ist so heftig, dass die Schiffe im Hafen bleiben.

Infolge der Heftigkeit des Sturms bleiben die Schiffe im Hafen.

(Fırtına öyle kuvvetli ki, bütün gemiler limanda kalacak. - Fırtınanın kuvvetli olması nedeniyle bütün gemiler limanda kalacak).

Er hatte derartig große Angst, dass die Knie ihm zitterten.

Infolge der großen Angst zitterten ihm die Knie.

(Öyle korkuyordu ki, dizleri titriyordu. - Korkudan dizleri titriyordu).

Der Zug fuhr mit einer derartigen Schnelligkeit, dass er rechtzeitig ankam.

Infolge der großen Schnelligkeit kam der Zug rechtzeitig an.

(Tren öyle bir hızla gidiyordu ki, tam zamanında vardı. - Yüksek hızı nedeniyle tren tam zamanında vardı).

5.2.2. Sebep bildiren yan Cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der kausalen Nebensätze)

Sebep bildiren yan Cümleler, (Kausale Nebensätze) *weil, da, zumal* bağlaçlarıyla kurulu yan cümlelerdir. Bu yancümleler isimleştirilirken, yan cümle bağlaçları yerine *wegen, aufgrund, infolge, aus, von* Präpositionları kullanılır ve bu Präpositionlarla kelime grupları oluşturularak isimleştirmeler yapılır.

Ich kann nicht laufen, da ich mich verletzt habe.

Wegen meiner Verletzung kann ich nicht laufen.

(Yaralandığım için koşamıyorum. - Yaralanmandan dolayı koşamıyorum).

Wir können die Arbeit in der kurzen Frist nicht fertigstellen, zumal wir Strommangel haben.

Wegen unserer Strommangel können wir die Arbeit in der kurzen Frist nicht fertigstellen.

Elektrik kesintisi olduğundan işi kısa sürede bitiremeyiz. - Elektrik kesintisi yüzünden işi kısa sürede bitiremeyiz).

Wir konnten an diesem Wochenende keinen Ausflug machen, weil es regnerisch war.

Wegen des Regens konnten wir an diesem Wochenende keinen Ausflug machen.

(Hava yağmurlu olduğundan bu hafta sonu gezinti yapamayız. - Yağmur nedeniyle bu hafta sonu ezinti yapamayız).

5.2.3. Zaman Bağlantılı Yan Cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der temporalen Nebensätze)

Zaman bağlantılı yan cümleler Almanca yan cümle türleri içerisinde geniş bir yer kapsayan ve Türkçedeki zarf-fiil yapılarının eşdeğerliliği olan yan cümlelerdir. Bunlar başlangıç bitiş, süreklilik gibi zaman bağlantılarını ortaya koyarlar. Bu zaman bağlantıları eş zamanlılık (Gleichzeitigkeit), ön zamanlılık (Vorzeitigkeit) ve art zamanlılık (Nachzeitigkeit) olarak sınıflandırılır. Bu alanda *während, indem, solange, sobald, kaum dass, sowie, sooft wenn, als, bis, bevor, ehe, nachdem, seit, seitdem* gibi bir çok yan cümle bağlacı kullanılır. Zaman bağlantılı yan cümleler isimleştirildiğinde, bu bağlaçlar yerine bunları karşılayan, bunların görevini yerine getiren Präpositionlar kullanılır.

Sobald der Regen aufgehört hatte, gingen wir weiter.

Gleich nach dem Aufhören des Regens gingen wir weiter.

(Yağmur diner dinmez yola devam ederiz. - Yağmurdan hemen sonra yola devam ederiz).

Seit ich an Grippe erkrankt war, gehe ich nicht aus.

Seit meiner Erkrankung an Grippe gehe ich nicht aus.

Gripten hastalandığımdan beri dışarı çıkmıyorum. - Grip hastalığımdan beri dışarı çıkmıyorum).

Nachdem er zu Abend gegessen hatte, machte er seine Hausaufgaben.

Nach dem Abendessen machte er seine Hausaufgaben.

(Yemek yedikten sonra ödevlerini yaptı. – Yemekten sonra ödevlerini yaptı).

Bevor man einen Text übersetzt, sucht man die unbekannten Wörter im Wörterbuch.

Vor der Übersetzung eines Textes sucht man die unbekannten Wörter im Wörterbuch.

Bir metin tercüme edilmeden önce bilinmeyen kelimeler sözlükte aranır. – Bir metnin tercümesinden önce bilinmeyen kelimeler sözlükte aranır).

Als die alte Frau aus dem Zug ausstieg, fiel sie auf den Bahnsteig.

Beim Aussteigen aus dem Zug fiel sie auf den Bahnsteig.

(Yaşlı kadın trenden inerken perona düştü. – Yaşlı kadın trenden inme esnasında perona düştü).

Während ich im Wartesaal auf den Arzt wartete, las ich viele alte Zeitungen und Zeitschriften.

Während des Wartens auf den Arzt im Wartesaal las ich viele alte Zeitungen und Zeitschriften.

(Bekleme salonunda doktoru beklerken birçok eski gazeteyi ve dergiyi okudum. - Bekleme salonunda doktoru bekleme esnasında birçok eski gazeteyi ve dergiyi okudum).

5.2.4. Kabul İfade Eden Yan Cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der konzessiven Nebensätze)

Kabul İfade Eden Yan Cümleler (Konzessive Nebensätze) temel cümlenin eylemine tezat oluşturur, ancak diğer taraftan da bunun kabulü söz konusudur. Bu cümlelerde bir gerekçe, bir sınırlandırma veya bir kabul ifade edilir. Yan cümle bir sınırlandırma ortaya koyarken, temel cümlede beklenmeyen ya da beklenenden farklı bir durumun ortaya çıktığı ifade edilir. Bu yan cümlelerde *obwohl*, *obgleich*, *obschon*, *obzwar*, *wenn auch*, *wenn gleich*, *wenn schon*, *wenn ... auch noch so* gibi bir çok yan cümle bağlacı kullanılır. Bu yan cümleler isimleştirildiğinde bu bağlaçlar yerine, bunları karşılayan, bunların görevini yerine getiren *trotz* ve *ungeachtet* Präpositionları kullanılır.

Obwohl er unschuldig war, wurde er bestraft.

Trotz seiner Unschuld wurde er bestraft.

(Suçsuz olmasına rağmen cezalandırıldı. – Suçsuzluğuna rağmen cezalandırıldı).

Obwohl er betrunken war, wollte er den Wagen fahren.

Trotz seiner Betrunkenheit wollte er den Wagen fahren.

Sarhoş olmasına rağmen araç kullanmak istiyordu. – Sarhoşluğuna rağmen araç kullanmak istiyordu).

Obzwar der Arzt sehr vorsichtig war, dauerte die Operation mit Komplikationen.

Trotz der großen Vorsichtigkeit des Arztes dauerte die Operation mit Komplikationen.

(Doktor çok dikkatli olmasına rağmen ameliyat komplikasyonlarla devam etti. - Doktorun bütün dikkatine rağmen ameliyat komplikasyonlarla devam etti).

Obwohl es ununterbrochen regnete, wurden die Arbeiten fortgesetzt.

Trotz des ununterbrochenen Regens wurden die Arbeiten fortgesetzt.

(Aralıksız yağmur yağmasına rağmen çalışmalara devam edildi. – Aralıksız yağmura rağmen çalışmalara devam edildi).

Obwohl mein Vater heftige Zahnschmerzen hat, will er nicht zum Zahnarzt gehen.

Trotz des heftigen Zahnschmerzens will mein Vater er nicht zum Zahnarzt gehen.

(Babamın şiddetli diş ağrısı olmasına rağmen diş hekimine gitmek istemiyor. – Şiddetli diş ağrısına rağmen babam diş hekimine gitmek istemiyor).

5.2.5. Gaye veya Maksat Bildiren Yan Cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der Finalsätze)

Gaye veya maksat bildiren yan cümleler (final cümleleri) temel cümledeki eylemin hangi niyet veya maksatla yapıldığını ifade eder. Final cümlesi ile, temel cümlede belirtilen eylem için, bir amaç bir niyet veya bir gerekçe gösterilir. Buna istinaden, *warum* (niçin) ?, *weshalb* (neden) ? veya *wozu* (hangi maksatla) ? soruları sorulur. Final cümlesinde belirtilen gerekçe, sebep bildiren (kausal) veya şart bildiren (konditional) olarak farklı şekillerde ifade edilebilir.

kausal: Ich arbeite jeden Tag 2 Stunden, um die Prüfung zu bestehen.

konditional: Um die Prüfung zu bestehen, brauche ich jeden Tag 2 Stunden zu arbeiten.

(Wenn du die Prüfung bestehen willst, brauchst du jeden Tag 2 Stunden zu Arbeiten).

Bir amaç, bir hedef, bir niyet ifade eden final cümleleri *damit* bağlacıyla, ya da temel cümlede ve yan cümlede öznelere aynı olması durumunda *um... zu Infinitiv* yapısıyla temel cümleye bağlanan yan cümlelerdir. Ancak bunların dışında *auf dass, dass* bağlaçları da kullanılmaktadır. Bu bağlaçların yerine kullanılacak *zu, zwecks, für* Präpositionları ile bu yan cümleler isimleştirilebilir.

Herr Fuchs ging zur Kasse, um die Rechnung zu bezahlen.

Zum Bezahlen der Rechnung ging Herr Fuchs zur Kasse.

(Fuchs hesabı ödemek için kasaya gitti. - Fuchs hesabı ödemeye kasaya gitti).

Er ist nach Deutschland gekommen, um Deutsch zu lernen.

Zum Deutschlernen ist er nach Deutschland gekommen.

(Almanca öğrenmek için Almanya'ya geldi. - Almanca öğrenmeye Almanya'ya geldi).

Er setzte all seine Fähigkeiten ein, um die Menschen zu begeistern.

Zur Begeisterung der Menschen setzt er alle seine Fähigkeiten ein.

(İnsanları coşturmak için bütün maharetlerini ortaya koydu. - İnsanları coşturmak için bütün maharetlerini ortaya koydu).

Damit das ausländische Gerichtsurteil anerkannt wird, muss es erst übersetzt werden.

Für eine Anerkennung des ausländischen Gerichtsurteils muss es erst übersetzt werden.

(Yabancı mahkeme kararının tanınması için tercüme edilmesi gereklidir. - Yabancı mahkeme kararının tanınması için tercümesi gereklidir).

Habe ich ihm dazu das Geld gegeben, dass er es verschwendet?

Habe ich ihm das Geld zur Schwenden gegeben?

(Ona parayı boş yere harcasın diye mi verdim? - Ona parayı boş yere harcamaya mı verdim?).

Der Vater spart Geld, auf dass die Zukunft seiner Familie gesichert ist.

Zur Sicherung der Zukunft seiner Familie spart der Vater Geld.

(Baba ailesinin istikbalini temin etmek maksadıyla para biriktirir. - Baba ailesinin istikbalini temin için para biriktirir).

Die Texte wurden noch einmal wieder geschrieben, um vereinfacht zu werden.

Zwecks der Vereinfachung wurden die Texte noch einmal wieder geschrieben (Erişek, 2009: 203)

(Basitleştirilmek amacıyla metinler bir kez daha yeniden yazıldılar. - Basitleştirilmek amacıyla metinler bir kez daha yeniden yazıldılar).

5.2.6. Tarz ve Şekil Bildiren Yan Cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der modalen Nebensätze)

Tarz ve şekil bildiren yan cümleler (modale Nebensätze) bir eylemin hangi tarzda veya şekilde oluştuğunu ifade ederler. Bu cümlelere *wie* (nasıl)? *auf welche Weise* (hangi şekilde) ? soru zamirleriyle sorular sorulur. Bu yan cümleler daha çok *indem ve dadurch, dass* bağlaçlarıyla temel cümleye bağlanırlar. *Indem* ve *dadurch, dass* bağlaçları ile kurulan modal cümleler ederek, ederken, etmek suretiyle gibi anlamlarla tarz ve şekil ifade ederler. Asıl cümlede ve yan cümlede zamanlar eşittir. *Indem* bağlacı daha çok temel cümle ve yan cümlelerin öznelere aynı olması durumunda kullanılır. Bu yan cümleler isimleştirildiğinde *indem* ve *dadurch, dass* bağlacı yerine *durch, mittels, unter, mit* Präpositionları kullanılır.

Sie können das Motor dadurch starten, dass Sie auf diesen Knopf drücken.

Durch den Druck auf diesen Knoten können Sie das Motor starten.

(Bu düğmeye basarak motoru çalıştırabilirsiniz. - Bu düğmeye basma ile motoru çalıştırabilirsiniz).

Er lernte Deutsch, indem er regelmäßig mit Muttersprachlernen übt.

Durch sein regelmäßiges Üben mit Muttersprachlernen lernte er Deutsch.

(Ana dilde öğrenme ile düzenli alıştırma yaparak Almancayı öğrendi. - Ana dilde öğrenme ile düzenli alıştırma yaparak Almancayı öğrendi).

Dadurch, dass er sehr fleißig war, schaffte er sein Studium in Regelstudienzeit.

Durch seinen Fleiß schaffte er sein Studium in Regelstudienzeit.

Çok çalışmak suretiyle yükseköğrenimini normal öğretim süresinde bitirdi. - Gayretiyle yükseköğrenimini normal öğretim süresinde bitirdi).

5.2.6.1. Eksik Bir Durum İfade Eden Modal Cümleler

Tarz ve şekil bildiren yan cümleler bir önceki bildirme cümlesindeki ifadeye karşılık eksik olan bir durumu ifade edebilirler ve bir olumsuzluk yerine kullanılabilirler. Bu durumda *ohne dass* bağlacıyla kurulan bir yan cümle veya temel cümle ve yan cümlelerin öznelinin aynı olması durumunda *ohne ... zu Infinitiv* cümlesi kullanılır. Bu yan cümleler isimleştirildiğinde ise *ohne Präpositionu* kullanılır.

Er kommt herein, ohne dass er anklopft.

Er kommt herein, ohne anzuklopfen.

Ohne Anklopfen kommt er herein.

(Kapıyı çalmadan içeri girdi. – Kapıyı çalmaksızın içeri girdi).

Ohne dass der Dompteur Angst zeigt, geht er in den Raubtierkäfig.

Ohne Angst zu zeigen, geht der Dompteur in den Raubtierkäfig.

Ohne Angst geht Dompteur in den Raubtierkäfig.

Hayvan terbiyecisi hiçbir korku göstermeden yırtıcı hayvan kafesine girdi. – Hayvan terbiyecisi (Korkusuzca yırtıcı hayvan kafesine girdi).

5.2.6.2. Alternatif Bir Durumu İfade Eden Modal Cümleler

Anstatt dass veya *anstatt... zu* ile kurulan cümleler gerçekleşmesi beklenen bir olayın yerine başka bir olayın olduğunu ifade eder. Tarz ve şekil bildiren yan cümleler, bir önceki bildirme cümlesindeki ifadeye karşılık alternatif bir durumu ortaya koyarak başka bir olasılığı ifade ederler. Bu durumda *anstatt dass* ile kurulan bir yan cümle veya temel cümlede ve yan cümlede öznelerin aynı olması durumunda *anstatt... zu Infinitiv* cümlesi kullanılır. Bu yan cümlelerin isimleştirilmesinde ise bu bağlaçlar yerine *(an)statt Präpositionu* kullanılır.

Anstatt er Lebensmittel kaufte, kaufte er nur Zigaretten und Getränke.

Anstatt Lebensmittel zu kaufen, kaufte er nur Zigaretten und Getränke.

Statt Lebensmittel kaufte er nur Zigaretten und Getränke.

(Yiyecek satın alacağı yerde sadece sigara ve içecek satın aldı. – Yiyecek yerine sadece sigara ve içecek satın aldı).

Anstatt dass wir im Winter Wasser trinken, trinken wir meistens Orangensaft.

Im Winter trinken wir meistens statt des Wassers Orangensaft.

(Kışın su içmek yerine, genellikle portakal suyu içiyoruz. – Kışın su yerine genellikle portakal suyu içiyoruz).

5.2.7. Şart Bildiren Yan Cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der konditionalen Nebensätze)

Şart ifade eden ya cümleler (konditionale Nebensätze), temel cümlede ifade edilen olayın gerçekleşebilmesini, yan cümlede gerçekleşecek olay ile belirli bir şarta bağlayan cümlelerdir. Bu yan cümlelerde en çok kullanılan *wenn* bağlacının yanında, *falls*, *sofern*, *soweit*, *im Falle*, *dass*; *gesetzt den Fall*, *dass*; *unter der Voraussetzung*, *dass*; *vorausgesetzt*, *dass*; *angenommen*, *dass*; *es sei denn*, *dass* gibi birçok bağlaç kullanılır. Şart bildiren yan cümlelerin isimleştirilmesinde bu yan cümle bağlaçlarını karıştıracak *Präpositionlar* şunlardır: *bei*, *mit*, *durch*, *ohne*, *im Falle*, *im Falle von*.

Wenn Sie nicht genug arbeiten, können Sie die Prüfung nicht bestehen.

Ohne genügend Arbeit können Sie die Prüfung nicht bestehen.

(Yeterince çalışmazsanız sınavı başaramazsınız. – Yetersiz çalışma ile sınavı başaramazsınız).

Wenn ein Mensch nicht gesund ist, kann er nicht glücklich leben.

Ohne Gesundheit kann ein Mensch nicht glücklich leben.

(Bir insan sağlıklı değilse mutlu yaşayamaz. – Bir insan sağlıksız mutlu yaşayamaz).

Wenn es stark regnet, können wir nicht ausgehen.

Beim starken Regnen können wir nicht ausgehen.

(Kuvvetli yağmur yağarsa dışarı çıkamayız. – Kuvvetli yağmurda dışarı çıkamayız).

Wenn ich Kopfschmerz habe, schlafe ich eine halbe Stunde.

Beim Kopfschmerz schlafe ich eine halbe Stunde.

(Başım ağrıdığımda yarım saat uyku uyurum. – Baş ağrısında yarım saat uyku uyurum).

m falle, dass ich mich verspäte, kann ich nicht pünktlich kommen.

Im Falle einer Verspätung kann ich nicht pünktlich kommen.

(Eğer gecikirsem tam zamanında gelemem. Gecikme durumunda tam zamanında gelemem).

5.2.8. *Dass* Bağlacıyla Kurulan Yan cümlelerin İsimleştirilmesi (Nominalisierung der Nebensätze mit dass)

Dass bağlacıyla kurulan yan cümleler ve *zu Infinitiv* cümleleri isimleştirilebilir. Bu daha çok isim tamlaması şeklinde oluşur. Bu isimleştirme, yan cümlenin filini isme dönüştürülmesi şeklinde olabileceği gibi, yan cümlenin öznesi ile yan cümlenin yükleminden türetilen ismin kuracağı isim tamlamasıyla da olabilir. Präpositionlu fiillerin kullanılması durumunda ise, Präposition fiilin isimleştirilmiş şeklinin ya da isim tamlamasının önünde yar alır

Es ist verboten, hier zu rauchen

Hier Rauchen ist verboten,

(Burada sigara içmek yasaktır. – Burada sigara içme yasaktır).

Ich bitte dich darum, mir zu helfen.

Ich bitte dich um Hilfe.

(Senden bana yardım etmeni rica ediyorum. – Senden yardım rica ediyorum).

Es freut mich, dass du mich besuchst.

Dein Besuch freut mich.

(Beni ziyaret etmen beni sevindirir. – Ziyaretin beni sevindirir).

Ich empfehle dir, dieses Buch zu lesen.

Ich empfehle dir das Lesen dieses Buches.

(Sana bu kitabı okumayı tavsiye ediyorum. – Sana bu kitabın okunmasını tavsiye ediyorum).

Ich rate dir, dich gut auf die Prüfung vorzubereiten.

Ich rate dir die Vorbereitung auf die Prüfung.

(Sana sınava iyi hazırlanmanı tavsiye ediyorum. – Sana sınava iyi hazırlanmayı tavsiye ediyorum).

Er ärgert sich darüber, dass sein Sohn faul ist.

Er ärgert sich über die Faulheit seines Sohnes.

(Oğlunun tembel olmasına kızıyor. – Oğlunun tembelliğine kızıyor).

Sonuç

Yabancı dil öğretiminde iyi sonuç alabilmenin en önemli çözüm yollarından biri de, hem ana dilin hem de öğrenilen yabancı dilin yapısının, özelliklerinin ve gramer kurallarının bilinmesidir. Tek taraflı bir öğretim belirli bir noktaya kadar yeterli olabilmekte, ancak dilin incelenmesi, yapılarının çözümlenebilmesi ve çeviri eyleminin gerçekleştirilebilmesi için tek taraflı çalışmalar yeterli olmamaktadır. Almancada yan cümle, bunun Türkçedeki eşdeğerliliği olan fiilimsi yapılar, yan cümlelerin isimleştirilmesi, birleşik cümle yapılarının anlaşılması ve bunlardan daha büyük birimler olan paragrafların çözümlenebilmesi, ancak her iki dilin gramer yapılarının yeterince bilinmesi ile gerçekleştirilebilir. Çeviri eylemi sırasında, özellikle bu girift ve karmaşık yapıların çözümlenememe problemi, çeviri sürecini içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Öğrenciler basit cümleleri çevirirken önemli bir sorun yaşamamakta, ancak bir birleşik cümle, daha da geniş kapsamlı bir yapı olan, bir temel cümleye bağlı birden çok yan cümlenin yer aldığı birleşik cümlelerin çözümlenmesinde sorun yaşanmaktadır. En önemli sorunlardan biri de, öğrencilerin ana dili Türkçedeki fiilimsi yapıları yeterince bilmemesidir. Dolayısıyla bu durum, bunların Almancadaki eşdeğerliliği olan yapıların çözümünü de zorlaştırmaktadır. Her geçen gün Almancadaki yan cümleler yerine daha çok bunları karşılayan isimleştirmeler kullanılmaktadır. Çeviri alanının önemli bir kısmını oluşturan uzmanlık alan metinlerinde bunlara sıkça rastlanmaktadır. Almancada art arda sıralı birçok isim tamlaması şeklinde metinlerde yer alan bu yapıların çözümlenebilmesi için isimleştirme konusunda yeterli bilgiye sahip olmak gerekir.

KAYNAKÇA

- Bulgacova, Irina; Guranda Elvira, (2012). Aspektuelle Bedeutungen von deverbalen Nomen im Deutschen. *Limbaş şi context*, Anul IV, vol. 1, 2012 s. 139-146.
- Bussmann, Hadumod (1990). *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Kröner Verlag.
- Dölling, Johannes (2013). Sortale Variation der Bedeutung bei ung-Nominalisierungen *Linguistische Arbeiten*. Berlin, New York: de Gruyter, s. 1-47.

- Duden (1998). *Die Grammatik, Band 4*. Mannheim: Dudenverlag.
- Duden (2003). *Deutsches Universalwörterbuch*. Mannheim: Dudenverlag.
- Duden (2004). *Deutsche Grammatik*. Mannheim: Dudenverlag.
- Eisenberg, Peter (2013). *Grundriss der deutschen Grammatik Band 2: Der Satz*. Stuttgart-Weimar: Verlag J.B. Metzler.
- Erişek, Özcan (2009). *Almanca İlgeç, Bağlaç ve Bağlaç İşlevli Belirteçler*. İstanbul: Aktif Yay, I.
- Ferch, Kirsti (2020). *Nominalisierungen in medizinischen Fachtexten, Eine schwedisch-deutsche Übersetzungsanalyse*. Linnaeus university Sweden.
- Fugli, Csilla (2012). *Zur syntaktischen Funktion von Nominalisierungen*. Diplomarbeit Masaryk Universität in Brunn Philosophische Fakultät, Institut für Germanistik, Nordistik und Niederlandistik Deutsche Sprache und Literatur.
- Gładysz, Marek (2014). *Zur Valenzänderung bei der Nominalisierung im Deutschen und im Polnischen*. *Sprachwissenschaftliche Studien*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 91-104.
- Hentschel, Elke; Weydt, Harald (2003). *Handbuch der deutschen Grammatik*. Berlin: Walter de Gruyter Verlag.
- Kaewwippat, Noraseth (2007). *Kontrastive Lesegrammatik Deutsch - Thai für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache in Thailand - Untersuchungen am Beispiel des Nominalstils*. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grad eines Doktors der Philosophie, Kassel: Kassel Universität Press.
- Kahramantürk, Kuthan (1998). *Nominale Wortbildungen und Nominalisierungen im Deutschen und im Türkischen*. Heidelberg: Julius Groß Verlag.
- Khadjieva, Shaira (2017). *Nominalisierungstendenzen im Deutschen*. Inauguraldissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie an der Ludwig-Maximilians-Universität München.
- Lehmann, Christian(1982). *Nominalisierung - Typisierung von Propositionen*. *Das sprachliche Erfassen von Gegenständen*. s. 66-83.
- Polenz, Peter (1984). *Entwicklungstendenzen des deutschen Satzbau*, Wandenhoek & Ruprecht. *In die deutsche Sprache der Gegenwart: Vorträge gehalten auf der Tagung der Joachim Jungius-Gesellschaft der Wissenschaften Hamburg am 4. und 5. November 1983*, s. 29-42.
- Rolffs, Songül (1997). *Zum Vergleich syntaktischer Strukturen im Deutschen und im Türkischen mittels der Dependenz-Verb-Grammatik*. Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
- Sarı, Maksut (2014). *Nebensätze im Deutschen und ihre Äquivalente im Türkischen*. Leipzig: Amazon Distribution GmbH.
- Zengin, Dursun (1999). *Almanca Dilbilgisi - Deutsche Grammatik*. Ankara: Engin Yayınevi.